

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-161>

УДК 338.436

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF FORMING A MECHANISM FOR INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

Гривківська Оксана Василівнадоктор економічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4160-5914>**Мірчук Назарій Зеновійович**здобувач третього рівня освіти,
Національний університет харчових технологій
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9408-5593>**Hryvkivska Oksana, Mirchuk Nazariy**
National University of Food Technologies

У статті досліджено теоретико-методологічні засади формування механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості. Обґрунтовано необхідність інтеграції інноваційної та інвестиційної складових у єдиний механізм з урахуванням галузевої специфіки. Розроблено концептуальну модель механізму, що включає цільову, функціональну та забезпечуючу підсистеми. Функціональна підсистема охоплює інвестиційне, матеріально-технічне, інноваційно-технологічне, організаційно-правове та інформаційно-методичне забезпечення. Визначено ключові принципи формування механізму та запропоновано модель взаємодії його елементів. Особливу увагу приділено економічним аспектам функціонування механізму та їх впливу на ефективність інноваційно-інвестиційного розвитку. Розроблено методичні рекомендації щодо оцінки ефективності механізму за критеріями інноваційної активності, інвестиційної привабливості, економічної результативності та конкурентоспроможності продукції.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційний розвиток, харчова промисловість, фінансово-економічне забезпечення, інноваційна активність, механізм розвитку, економічна ефективність, інвестиційна привабливість.

The article explores the theoretical and methodological foundations of forming a mechanism for innovation and investment development of food industry enterprises. The study substantiates the necessity of integrating innovation and investment components into a unified mechanism. A conceptual model of the mechanism has been developed, encompassing target, functional, and supporting subsystems. The functional subsystem includes five key elements: investment support, material-technical support, innovation-technological support, organizational-legal support, and information-methodological support. The research identifies key principles for mechanism formation and proposes a model for the interaction of its elements. Particular attention is paid to the economic features of the food industry that influence innovation and investment development, including investment intensity, capital structure optimization, economic efficiency of innovations, financial risk management, and market competition dynamics. The study analyzes the relationship between financial support and innovation activity, emphasizing the role of investment resources in achieving sustainable development goals. The proposed mechanism provides a systematic approach to managing innovation and investment processes to ensure efficient resource allocation and sustainable development. The research findings have practical significance for food industry enterprises seeking to optimize their innovation and investment activities and improve their market positions through effective economic management.

Keywords: innovation and investment development, food industry, financial and economic support, innovation activity, development mechanism, economic efficiency, investment attractiveness.

Постановка проблеми. Харчова промисловість є стратегічно важливою галуззю економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку держави та має значний експортний потенціал. В умовах глобалізації та зростаючої конкуренції, ефективність діяльності підприємств цієї галузі неможлива без формування дієвого механізму їх інноваційно-інвестиційного розвитку. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та розробки концептуальних засад такого механізму з урахуванням сучасних економічних викликів та галузевої специфіки.

Дослідження пов'язане з важливими науковими та практичними завданнями щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості через формування ефективного механізму їх інноваційно-інвестиційного розвитку. Це відповідає пріоритетним напрямкам розвитку економіки України та завданням забезпечення продовольчої безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про значний інтерес дослідників до проблематики інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості. Можна виділити кілька ключових напрямів. Так, відповідно до першого напрямку, теоретико-методологічні засади інноваційного розвитку підприємств, системні аспекти економічної безпеки підприємств в контексті їх інноваційного розвитку, вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на результати інноваційної діяльності досліджено у працях Л. М. Акімової [1, с. 27], розв'язанню проблем та окресленню перспектив інноваційного розвитку підприємств України присвячено наукові здобутки С.М. Ілляшенко [2, с. 47]; О. Є. Кузьмін [3, с. 122] розробив методи оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств;

Другий напрям досліджень зосереджений на вивченні галузевої специфіки інноваційних процесів. Зокрема, Європейський орган з безпеки харчових продуктів (EFSA) [4, с. 22] регулярно публікує наукові висновки щодо інновацій у виробництві харчових продуктів, акцентуючи увагу на питаннях безпеки та якості продукції. Nielsen K. та Johnson M. [5, с. 1934] детально аналізують особливості управління інноваціями в харчовій промисловості, виділяючи специфічні характеристики галузі, що впливають на інноваційні процеси.

Третій напрям досліджень присвячений питанням конкурентоспроможності

підприємств. М. Портер [6, с. 156] заклав фундамент розуміння взаємозв'язку між інноваційною діяльністю та конкурентними перевагами підприємств, розробивши концепцію ланцюга створення цінності та визначивши роль інновацій у забезпеченні конкурентних переваг.

Значний внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів інноваційного розвитку підприємств, зокрема питань фінансового забезпечення інноваційної діяльності та оцінки її ефективності, проблематики формування інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості, запропонувавши методикку його оцінки та механізми розвитку, зробили вітчизняні вчені Череп О. Г. та Андросова О. Ф. [9, с. 145].

Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, питання формування цілісного механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості залишається недостатньо вивченим. Зокрема, потребують подальшого дослідження такі аспекти його функціонування, як інтеграція інноваційної та інвестиційної складових у структуру механізму, врахування галузевої специфіки при формуванні механізму, розробка методичних підходів до оцінки ефективності його функціонування.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретико-методичне обґрунтування та побудова концептуальних засад формування механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості, а також та обґрунтування практичних рекомендацій щодо його реалізації.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку харчової промисловості;
- визначити ключові елементи структури механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості;
- розробити концептуальну модель механізму;
- обґрунтувати методичні підходи до оцінки ефективності функціонування механізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічною основою дослідження є системний підхід до формування механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: діалектичний метод пізнання економічних

явищ – для дослідження сутності та закономірностей інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств; методи аналізу та синтезу – для визначення структурних елементів механізму та встановлення взаємозв'язків між ними; методи систематизації та узагальнення – для формування принципів та підходів щодо забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку; методи економіко-математичного моделювання – для розробки методики оцінки ефективності функціонування механізму інноваційно-інвестиційного розвитку.

Концептуальна модель механізму інноваційно-інвестиційного розвитку діяльності. На основі проведеного дослідження розроблено концептуальну модель механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості [7, с. 180], що базується на інтеграційному поєднанні інноваційних та інвестиційних процесів. Модель включає три ключові підсистеми, кожна з яких має власне функціональне призначення та забезпечує реалізацію специфічних завдань у межах єдиного механізму.

Цільова підсистема механізму. Цільова підсистема механізму є визначальною у формуванні загальної стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства. На основі досліджень [8, с. 156] можна виділити такі ключові елементи цільової підсистеми:

1. Стратегічні цілі інноваційно-інвестиційного розвитку включають:

- підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- технологічне оновлення виробничих потужностей;
- розширення асортименту інноваційної продукції;
- оптимізація виробничих та управлінських процесів;
- забезпечення сталого розвитку підприємства.

2. Тактичні завдання конкретизують стратегічні цілі та включають:

- впровадження нових технологій виробництва;
- модернізацію існуючого обладнання;
- розробку нових видів продукції;
- підвищення енергоефективності виробництва;
- оптимізацію логістичних процесів.

3. Критерії ефективності дозволяють оцінити ступінь досягнення поставлених цілей та включають:

- економічні показники (рентабельність, прибутковість);
- технологічні показники (продуктивність, енергоефективність);
- ринкові показники (частка ринку, конкурентоспроможність);
- інноваційні показники (кількість впроваджених інновацій).

Функціональна підсистема механізму. Функціональна підсистема забезпечує реалізацію механізму та включає комплекс взаємопов'язаних складових. Дослідження показали [9, с. 167; 15, с. 45], що ефективність цієї підсистеми залежить від правильної організації таких елементів:

1. Інвестиційне забезпечення включає:
  - формування та управління інвестиційними ресурсами;
  - оптимізація структури капіталу та фінансових потоків;
  - бюджетування інноваційних проектів;
  - управління економічною ефективністю;
  - фінансовий контроль інновацій.
2. Матеріально-технічне забезпечення [16, с. 123]:
  - управління матеріальними ресурсами та запасами;
  - оптимізація виробничих потужностей;
  - забезпечення ресурсозбереження;
  - управління матеріально-технічною базою;
  - розвиток виробничої інфраструктури.
3. Інноваційно-технологічне забезпечення:
  - впровадження інноваційних технологій;
  - модернізація виробничих процесів;
  - технологічний реінжиніринг;
  - забезпечення екологічності виробництва;
  - управління життєвим циклом інновацій.
4. Організаційно-правове забезпечення:
  - формування нормативної бази інноваційної діяльності;
  - регламентація інноваційних процесів;
  - захист інтелектуальної власності;
  - стандартизація та сертифікація;
  - договірне забезпечення інноваційної діяльності.
5. Інформаційно-методичне забезпечення:
  - моніторинг інноваційного розвитку;
  - інформаційно-аналітична підтримка;
  - методологічне забезпечення оцінки ефективності;
  - прогнозування інноваційного розвитку;
  - формування системи показників та критеріїв.

Практичні аспекти впровадження механізму

Впровадження механізму інноваційно-інвестиційного розвитку на підприємствах харчової промисловості потребує системного підходу та поетапної реалізації. На основі досліджень практичного досвіду [10, с. 181] визначено такі етапи впровадження:

1. Підготовчий етап:
  - діагностика поточного стану підприємства;
  - аналіз готовності до інноваційних змін;
  - оцінка ресурсного потенціалу;
  - формування команди впровадження;
  - розробка детального плану дій.
2. Організаційний етап:
  - створення необхідних організаційних структур;
  - розробка регламентуючої документації;
  - налагодження інформаційних потоків;
  - навчання персоналу;
  - проведення пілотних проектів.
3. Етап повномасштабного впровадження:
  - реалізація запланованих інноваційних проектів;
  - моніторинг процесів впровадження;
  - координація дій підрозділів;
  - вирішення поточних проблем;
  - коригування планів за необхідності.

Система моніторингу та оцінки ефективності. Важливим елементом механізму інноваційно-інвестиційного розвитку є система аналізу та оцінки ефективності, яка забезпечує контроль досягнення поставлених цілей та своєчасне виявлення відхилень [11, с. 7]. Система включає:

1. Показники інноваційної активності:
    - кількість впроваджених технологічних інновацій;
    - частка нової продукції в загальному обсязі виробництва;
    - кількість отриманих патентів та свідоцтв;
    - рівень оновлення технологічного обладнання;
    - швидкість впровадження інновацій.
  2. Фінансово-економічні показники:
    - рентабельність інноваційних проектів;
    - термін окупності інвестицій;
    - приріст доходу від інноваційної діяльності;
    - економія ресурсів від впровадження інновацій;
    - додана вартість інноваційної продукції.
- Мінімізація ризиків при реалізації механізму.* Впровадження інноваційно-інвести-

ційних проектів завжди пов'язане з певними ризиками, які потребують системного підходу до їх ідентифікації, мінімізації або уникнення. На основі аналізу практичного досвіду [9, с. 172] запропоновано комплексний підхід щодо мінімізації або уникнення ризиків, що включає:

1. Ідентифікацію ризиків:
  - технологічні ризики (невідповідність технологій, складність впровадження);
  - фінансові ризики (недостатність фінансування, перевищення бюджету);
  - ринкові ризики (зміна попиту, посилення конкуренції);
  - операційні ризики (збої в процесах, людський фактор);
  - регуляторні ризики (зміни в законодавстві, нові вимоги).
2. Аналіз та оцінку ризиків:
  - якісна оцінка імовірності та впливу ризиків;
  - кількісна оцінка можливих втрат;
  - визначення взаємозв'язків між ризиками;
  - ранжування ризиків за пріоритетністю;
  - визначення критичних точок контролю.

Графічна інтерпретація розробленого механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості (рис. 1) демонструє системний взаємозв'язок між цільовою підсистемою, що визначає стратегічні орієнтири розвитку, функціональною підсистемою, яка включає п'ять ключових елементів забезпечення (інвестиційне, матеріально-технічне, інноваційно-технологічне, організаційно-правове та інформаційно-методичне), системою моніторингу та оцінки ефективності, а також підсистемою управління ризиками, що в сукупності формують цілісний механізм забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств галузі.

Висновки. Запропоновано концептуальні засади формування механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості, що базуються на системному підході до його побудови та враховують галузеву специфіку. Визначено, що структура механізму включає цільову, функціональну та забезпечуючу підсистеми, систему моніторингу та управління ризиками. Запропонована структура відображає взаємозв'язки між складовими механізму та забезпечує системність у досягненні цілей інноваційно-інвестиційного розвитку. Визначено сукупність показників для оцінювання ефективності механізму інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств

Рис. 1. Механізм інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості

Джерело: створено автором

харчової промисловості, які буде використано для побудови інтегрального показника ефективності. Обґрунтовано, що впровадження розробленого механізму сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості та їх сталому розвитку в умовах глобальних економічних викликів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці методики оцінки ефектив-

ності запропонованого механізму на основі інтегрального показника та апробації механізму на підприємствах харчової промисловості різних організаційно-правових форм та масштабів діяльності. Також важливим напрямом подальших досліджень є вивчення можливостей адаптації розробленого механізму до специфіки окремих підгалузей харчової промисловості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акімова Л. М. Становлення системи економічної безпеки підприємства: теоретичний аспект. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 26–32.
2. Ілляшенко С. М. Інноваційний розвиток підприємств України: проблеми та перспективи. *Проблеми економіки*. 2020. № 1. С. 45–53.
3. Кузьмін О. Є., Станасюк Н.С. Оцінювання рівня розвитку промислового потенціалу та формування стратегій його нарощування. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. № 4. С. 121–126.
4. European Food Safety Authority. Innovation in Food Production: Scientific Opinion. *EFSA Journal*. 2021. Vol. 19(4). P. 20–35.

5. Nielsen K., Johnson M. Innovation Management in Food Industry. *International Journal of Food Science and Technology*. 2020. Vol. 55(3). P. 1932–1941.
6. Porter M. E. *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press, 2018. 592 p.
7. Стадник В. В., Мельничук О. П. Управління інноваційним розвитком підприємств в умовах транзитивної економіки. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 3. С. 178–185.
8. Федулова І. В. Управління розвитком інноваційного потенціалу підприємств хлібопекарної промисловості : монографія. Київ : НУХТ, 2019. 415 с.
9. Череп О. Г., Андросова О. Ф. Інноваційний розвиток підприємств: теорія та практика : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 360 с.
10. Шульгіна Л. М., Юхименко В. В. Інноваційний розвиток підприємств: формування стратегій : монографія. Київ : UniDRUK, 2020. 275 с.
11. Язлюк Б. О. Теоретичні та прикладні аспекти економічної безпеки України. *Інноваційна економіка*. 2021. № 3–4. С. 4–10.
12. Дейнека О. В., Маслак О. І. Економічні механізми інноваційного розвитку підприємств: теорія та практика. *Економіка і регіон*. 2021. № 2. С. 87–94.
13. Васильців Т. Г., Магас Н. В. Економічне оцінювання ефективності інноваційного розвитку підприємств. *Підприємництво і торгівля*. 2021. № 29. С. 231–237.
14. Гринько Т. В., Гвінішвілі Т. З. Економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства: теоретико-методологічні аспекти. *Економічний простір*. 2020. № 156. С. 165–170.
15. Возняк Г. В., Кузнецова А. Я. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні: монографія. Київ : УБС НБУ, 2021. 183 с.
16. Захарченко В. І., Меркулов М. М. Інноваційний розвиток в Україні: наука, технологія, практика: монографія. Одеса : Фенікс, 2020. 268 с.

REFERENCES:

1. Akimova, L. M. (2021) Stanovlennia systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: teoretychnyi aspekt [Formation of the enterprise economic security system: theoretical aspect]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 8, pp. 26–32. (in Ukrainian).
2. Illiashenko, S. M. (2020) Innovatsiyni rozvytok pidpriemstv Ukrainy: problemy ta perspektyvy [Innovative development of Ukrainian enterprises: problems and prospects]. *Problemy ekonomiky*, no. 1, pp. 45–53. (in Ukrainian).
3. Kuzmin, O. Ye., Stanasiuk, N. S. (2020) Otsiniuvannia rivnia rozvytku promyslovoho potentsialu ta formuvannia stratehii yoho naroshchuvannia [Assessment of industrial potential development level and formation of strategies for its increase]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 4, pp. 121–126. (in Ukrainian).
4. European Food Safety Authority (2021) Innovation in Food Production: Scientific Opinion. *EFSA Journal*, vol. 19(4), pp. 20–35.
5. Nielsen, K., Johnson, M. (2020) Innovation Management in Food Industry. *International Journal of Food Science and Technology*, vol. 55(3), pp. 1932–1941.
6. Porter, M. E. (2018) *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press.
7. Stadnyk, V. V., Melnychuk, O. P. (2021) Upravlinnia innovatsiynym rozvytkom pidpriemstv v umovakh tranzytyvnoi ekonomiky [Management of innovative development of enterprises in a transitive economy]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, no. 3, pp. 178–185. (in Ukrainian).
8. Fedulova, I. V. (2019) Upravlinnia rozvytkom innovatsiynoho potentsialu pidpriemstv khlibopekarskoi promyslovosti: monohrafiia [Management of innovative potential development of bakery industry enterprises: monograph]. Kyiv: NUFT. (in Ukrainian).
9. Cherep, O. H., Androsova, O. F. (2020) Innovatsiyni rozvytok pidpriemstv: teoriia ta praktyka: monohrafiia [Innovative development of enterprises: theory and practice: monograph]. Zaporizhzhia: ZNU. (in Ukrainian)
10. Shulhina, L. M., Yukhymenko, V. V. (2020) Innovatsiyni rozvytok pidpriemstv: formuvannia stratehii: monohrafiia [Innovative development of enterprises: strategy formation: monograph]. Kyiv: UniDRUK. (in Ukrainian).
11. Yazliuk, B. O. (2021) Teoretychni ta prykladni aspekty ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Theoretical and applied aspects of economic security of Ukraine]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 3–4, pp. 4–10 (in Ukrainian).
12. Deineka, O. V., Maslak, O. I. (2021) Ekonomichni mekhanizmy innovatsiynoho rozvytku pidpriemstv: teoriia ta praktyka [Economic mechanisms of innovative development of enterprises: theory and practice]. *Ekonomika i rehion*, no. 2, pp. 87–94 (in Ukrainian).

13. Vasylytsiv, T. H., Mahas, N. V. (2021) Ekonomichne otsiniuvannia efektyvnosti innovatsiinoho rozvytku pidpriumstv [Economic evaluation of the effectiveness of innovative development of enterprises]. *Pidpriumnytstvo i torhivlia*, no. 29, pp. 231-237 (in Ukrainian).
14. Hrynko, T. V., Hviniashvili, T. Z. (2020) Ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpriumstva: teoretyko-metodolohichni aspekty [Economic mechanism of enterprise innovation development management: theoretical and methodological aspects]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 156, pp. 165–170 (in Ukrainian).
15. Vozniak, H. V., Kuznietsova, A. Ya. (2021) Innovatsiina diialnist promyslovykh pidpriumstv ta sposoby yii finansuvannia v Ukraini: monohrafiia [Innovative activity of industrial enterprises and ways of its financing in Ukraine: monograph]. Kyiv: UBS NBU. (in Ukrainian)
16. Zakharchenko, V. I., Merkulov, M. M. (2020) Innovatsiinyi rozvytok v Ukraini: nauka, tekhnolohiia, praktyka: monohrafiia [Innovative development in Ukraine: science, technology, practice: monograph]. Odesa: Feniks. (in Ukrainian).